



**МВС УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

"Нормативно-правові засади спілкування та перевірки документів, порядок проведення зовнішнього огляду речей та одягу особи (особистого огляду та огляду речей затриманої особи)"

методичні рекомендації

Нормативно-правові засади спілкування та перевірки документів, порядок проведення зовнішнього огляду речей та одягу особи (особистого огляду та огляду речей затриманої особи) : Методичні рекомендації / Кол. авторів – Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2016. – 32 с.

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ:

Голобородько Д.В., Мінка Т.П., Комісаров О.Г., Репан М.І., Манжула А.А.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Собакарь А.О. – завідувач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор.

Кульчицька О.В. – заступник начальника Державної установи "Вишгородський навчальний центр підготовки поліцейських", кандидат юридичних наук, доцент.

На підставі аналізу законодавства України, практики діяльності органів та підрозділів Національної поліції України викладено правові, теоретичні та організаційні засади спілкування та перевірки документів, порядок проведення зовнішнього огляду речей та одягу особи (особистого огляду та огляду речей затриманої особи).

Для студентів, курсантів, слухачів та практичних працівників Національної поліції, інших правоохоронних органів, органів виконавчої влади, місцевого самоврядування.

© ДДУВС, 2016

© Голобородько Д.В., Мінка Т.П.,
Комісаров О.Г., Манжула А.А.,
Репан М.І.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
РОЗДІЛ I. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА АЛГОРИТМ ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРИ ПЕРЕВІРЦІ ДОКУМЕНТІВ У ГРОМАДЯН.....	5
РОЗДІЛ II. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА АЛГОРИТМ ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРИ СПІЛКУВАННІ ТА ПРОВЕДЕННІ ОПИТУВАННЯ ОСОБИ	9
РОЗДІЛ III. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА АЛГОРИТМ ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРИ ПРОВЕДЕНІ ПОВЕРХНЕВОЇ ПЕРЕВІРКИ	12
РОЗДІЛ IV. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА АЛГОРИТМ ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРИ ПРОВЕДЕНІ ОСОБИСТОГО ОГЛЯДУ ТА ОГЛЯДУ РЕЧЕЙ ЗАТРИМАНОЇ ОСОБИ	16
ДОДАТКИ.....	22

ПЕРЕДМОВА

Громадяни бажають бачити в особі поліцейського доброзичливого, привабливого, ввічливого і тактовного, гуманного і розумного, професійно грамотного, вимогливого і справедливого представника влади. Упевнений, акуратний і підтягнутий, фізично розвинутий працівник, який постійно спостерігає за обстановкою в громадському місці і своєчасно втручається в ситуації протиправного характеру, зміцнює впевненість населення у своїй захищеності, підвищує престиж працівника поліції.

Успішне вирішення оперативно-службових завдань багато в чому визначається спроможністю працівників поліції установлювати відповідні взаємовідносини з громадянами і це одна із найважливіших професійних вимог. У громадських місцях постійно виникають ситуації, що вимагають втручання поліції. І тут важливо чинити так, щоб оточуючі розуміли, що поліцейський діє із знанням справи, виходячи з інтересів охорони публічного порядку та безпеки.

Бути справедливим і твердим у своєму рішенні, правильно та у межах закону застосовувати поліцейські заходи – важливий обов'язок поліцейського, який несе службу. За тим, що і як робить поліцейський, наскільки він доброзичливий і готовий у будь-яку хвилину прийти на допомогу громадян судять не тільки про нього особисто, а й про органи Національної поліції в цілому. Усе це накладає на працівника поліції особливу відповідальність, потребує від нього бездоганної поведінки в будь-якій, навіть найбільш складній і гострій ситуації, глибокого знання законодавства, підстав та порядку застосування поліцейських заходів.

РОЗДІЛ І. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА АЛГОРИТМ ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРИ ПЕРЕВІРЦІ ДОКУМЕНТІВ У ГРОМАДЯН

Перевірка документів особи відноситься до групи превентивних поліцейських заходів. Так відповідно до ст. 32 ЗУ "Про Національну поліцію" поліцейський має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, у таких випадках:

1) якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи;

2) якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;

3) якщо особа перебуває на території чи об'єкті із спеціальним режимом або в місці здійснення спеціального поліцейського контролю;

4) якщо в особі є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;

5) якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;

б) якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення.

При перевірці документів у особи працівник поліції:

а) зобов'язаний привітатися з громадянином, після чого приклавши руку до головного убору, назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на вимогу громадянина службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією. При цьому поліцейський повинен утримувати посвідчення в своїх руках;

б) звертатися до громадянина з повагою на "Ви", свої вимоги і зауваження викладати в переконливій формі;

в) при перевірці документів необхідно поводитися з ними акуратно, не слинити пальці, не загинати сторінок, не робити ніяких поміток на сторінках документу. Такі некомпетентні дії можуть призвести до ескалації конфлікту. Якщо на вулиці опади, перевірку треба проводити, вживши заходів, які не зіпсують інформацію, яка міститься в документах (зайти під накриття, користуватись парасоллю тощо)

г) поліцейський повинен звертати увагу на правильність заповнення відповідних реквізитів документу. Під час перевірки паспорту необхідно звернути увагу на відповідність наявної в документі фотокартки особи громадянина, правильність заповнення усіх реквізитів, на цілісність захисної сітки документа, строк його дії, наявність відмітки про реєстрацію місця проживання (перебування) громадянина.

д) у ході перевірки поліцейський може ставити власнику документа контрольні питання, звіряючи відповіді з даними документа, що підтверджує його особу. Якщо відповіді не вірні або виявлені підробки, правопорушнику пропонується продовжити перевірку у відділі (відділенні) поліції, а також надати пояснення щодо виявлених фактів;

Перевірку доцільно проводити на деякій відстані від сторонніх громадян. У разі, якщо під час передачі документів особа випустила їх з рук і вони впали на землю, поліцейський повинен запропонувати громадянину підняти їх і передати йому. При цьому сам поліцейський повинен відступити крок назад і прийняти застережні заходи від можливої атаки з боку громадянина.

ЗУ "Про Національну поліцію" закріплює право поліцейського на перевірку документів двох типів:

- що посвідчують особу;
- що посвідчують відповідне право особи.

Документи, що посвідчують особу. Діюче законодавство не встановлює вичерпаного переліку документів, що посвідчують особу. Так, з огляду на

нормативне урегулюваність зазначеного питання, можна вести мову лише про документи, що підтверджують громадянство особи (ст. 5 ЗУ "Про громадянство України"), до яких слід відносити:

- паспорт громадянина України;
- паспорт громадянина України для виїзду за кордон;
- тимчасове посвідчення громадянина України;
- дипломатичний паспорт;
- службовий паспорт;
- посвідчення особи моряка;
- посвідчення члена екіпажу;
- посвідчення особи на повернення в Україну.

Але під час практично реалізації повноважень поліції, виникає питання не лише підтвердження громадянства особи, а головніше його належної ідентифікації, наприклад з метою складання процесуальних документів про вчинення правопорушення, затримання особи тощо. Слід наголосити, що зазначене питання залишається доволі гострим та на сьогодні не має механізму вирішення. На нашу думку, для ідентифікації особи необхідно використовувати будь-який документ, що об'єктивно дозволяє не лише визначити необхідні дані для складання процесуальних документів, а також не викликає сумнівів щодо достовірності отриманої інформації.

З огляду на законодавство, необхідно звернути увагу на діючу редакцію ЗУ "Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус" (ч. 1 ст. 13 зазначеного Закону), яка дозволяє нам значно розширити перелік документів за якими ми маємо змогу ідентифікувати особу:

- паспорт громадянина України;
- паспорт громадянина України для виїзду за кордон;
- дипломатичний паспорт України;
- службовий паспорт України;
- посвідчення особи моряка;

- посвідчення члена екіпажу;
- посвідчення особи на повернення в Україну;
- тимчасове посвідчення громадянина України;
- посвідчення водія;
- посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон;
- посвідка на постійне проживання;
- посвідка на тимчасове проживання;
- картка мігранта;
- посвідчення біженця;
- проїзний документ біженця;
- посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту;
- проїзний документ особи, якій надано додатковий захист.

Документи, посвідчують відповідне право особи. Друга група документів які можуть перевірятись працівниками поліції становить документи, які посвідчують окреме право особи або її спеціальний статус. До них слід відносити низку документів дозвільного характеру, наприклад ліцензії, сертифікати, патенти тощо. Особливе місце займають дозвільні документи на зброю, що видаються органами та підрозділами Національної поліції.

Крім зазначеного до даної групи слід відносити документи, що посвідчують спеціальний статус особи, наприклад посвідчення на право керування транспортними засобами відповідної категорії, документи, що посвідчують іноземне громадянство, дипломатичний статус особи-пред'явника, перебування на військовій службі або на посаді судді, прокурора, депутата ради тощо.

При перевірці документів необхідно звертати особливу увагу на наявність ознак їх підробки. Так перевіряючи паспорт громадянина України слід звертати увагу на можливу заміну фотокартки особи, наявність особливого рельєфного відбитку на її куті, заміни сторінок, відповідності серії та номеру паспорту перфорації на кожній сторінки тощо.

Для перевірки доречно задати пред'явнику документів декілька питань щодо особистих даних володільця (наприклад дату та місце народження, рік отримання паспорту, орган що його видав тощо). При виявленні ознак підробки документів, необхідно викликати на місце пригоди слідчо-оперативну групу.

РОЗДІЛ II. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА АЛГОРИТМ ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРИ СПІЛКУВАННІ ТА ПРОВЕДЕННІ ОПИТУВАННЯ ОСОБИ

Опитування осіб, відноситься до групи превентивних поліцейських заходів (ст. 33 ЗУ "Про Національну поліцію") та проводиться з у випадку, якщо існує достатньо підстав вважати, що дана особа володіє інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень.

Для опитування поліцейський може запросити особу до поліцейського приміщення.

Надання особою інформації є добровільним. Особа може відмовитися від надання інформації.

Проведення опитування неповнолітніх допускається тільки за участю батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога.

Перед проведенням опитування особи поліцейський роз'яснює їй підстави та мету застосування поліцейського заходу, якщо це не перешкодить виконанню поліцією повноважень, покладених на неї цим Законом.

Дії наряду поліції при опитуванні особи (заявника, потерпілого, свідка та ін.). При отриманні повідомлення про подію наряд поліції повинен з'ясувати у заявника (потерпілого):

- а) яка подія (правопорушення), де і в який час відбулася;
- б) чи є потерпілі, їх чисельність, в якому вони стані, чи надана їм медична допомога. Якщо заявником є сам потерпілий, то в нього необхідно довідатись, чи не потрібна йому медична допомога, і вжити заходів для її надання (допомогти зупинити автомашину, вказати адресу лікувального закладу і т. п.);

в) чи відомі правопорушники, їх кількість і прикмети, звідки прибули, де знаходяться. Якщо вони зникли, то в якому напрямку і на чому (вид транспорту), якими знаряддями і засобами вони користувались при вчиненні кримінального правопорушення, послідовність їх злочинних дій, які сліди залишили на місці події, що викрали, прикмети викраденого;

г) хто є очевидцем (свідком) події (правопорушення);

д) звідки заявнику стало відомо про подію (бачив особисто, чув від інших осіб і т. п.);

е) інші питання, які залежно від характеру події можуть мати значення для швидкого припинення злочинних дій, правильної організації розшуку підозрюваного по гарячих слідах і охорони місця події.

Одержані відомості про правопорушення і дані про самого заявника (прізвище, ім'я, по батькові, адреса місця проживання або роботи, номери домашнього та службового телефонів) записати в службову книжку, доповісти оператору служби "102" та в чергову частину відділу поліції, після чого негайно вирушити на місце події.

Зміст основних компонентів спілкування співробітників поліції з громадянами. Для кращого розуміння сутності спілкування традиційно виділяють три основних компоненти: комунікація (обміну інформацією між спілкуються), перцепція (сприйняття і пізнання людьми одне одного у процесі спілкування), і навіть взаємодія для людей у процесі спілкування (обмін знаннями, ідеями, діями, емоціями і т.п.).

Комунікативному боку спілкування (передачі й отримання інформації) у діяльності співробітників поліції надається особливе значення, оскільки спілкування завжди є комунікацією, як і раніше, що відсотковий вміст конкретної інформації не завжди однаковий (наказ начальника, опитування, розмова із свідками, потерпілими тощо.).

Важко переоцінити значимість оперативної інформації для співробітників правоохоронних органів, в тому числі поліції, які у процесі службової

діяльності встановлюють причини й обставини правопорушень, мотиви вчинення правопорушення, вирішують практичні, виховні і ще завдання.

Інший компонент спілкування - перцептивний - є сприйняття зовнішніх ознак іншої людини, співвіднесення його з особистісними характеристиками сприйманого індивіда та інтерпретування цієї основи його вчинків.

Соціально-психологічні аспекти взаємовідносин співробітників поліції та громадян, можна трактувати із двох протилежних сторін: з позиції самого співробітника поліції (ставлення до громадянина, як до "моделі" партнера зі спілкування) і з погляду громадянина (його сприйняття поліцейського, тобто. "образу" представника правоохоронних органів).

Так, у відносинах різних осіб (потерпілого, свідка, правопорушника) з працівниками поліції образ поліцейського у сприйнятті його громадянами не завжди однаковий (позитивний, нейтральний, негативний). Те ж саме згадати і формуванні образу громадянина, з яким співробітник поліції входить у спілкування і під час професійних завдань.

Важливу роль у відносинах співробітників поліції з громадянами грають невербальні засоби спілкування (міміка, жести, психологічна дистанція, поза та ін.), оскільки вони повідомляють про партнера зі спілкування значно більше інформації.

Особливу увагу спілкуючись приваблює обличчя людини. Міміка (динаміка обличчя в останній момент спілкування: рухи губ, очей, лицевих м'язів) передає понад 70 відсотків інформації. Наприклад, якщо людина "відводить" очі, вважається, що він намагається приховати певну інформацію (загалом погляди партнерів зустрічаються приблизно протягом 1/3 часу розмови).

Жестикуляція (соціально відпрацьовані рухи голови та інших частин тіла, передають психічний стан) міцно пов'язана з емоційними реакціями і промовою, іноді жести навіть можуть замінити мова. У процесі спілкування з громадянами поліцейським важливо враховувати кількість жестів. Діагностична цінність жестів залежить від їх спонтанності і безпосередності.

Наприклад, підозрюваний у вчиненні правопорушення не усвідомлює, що жестикулює, та його мимовільні реакції висловлюють істинні гніву й відносини. Що стосується розбіжності між вербальними і невербальними засобами висловлювання, пріоритет віддається невербальним.

Досягнення цілей спілкування працівнику поліції у взаємодії з громадянами дуже важливо контролювати власну жестикуляцію.

Важливу роль отриманні інформації в час спілкування грає поза людини (становище частин його тіла - голови, корпусу, рук, ніг тощо.), вони можуть передавати міжособистісні стосунки, вказувати на соціальне становище, і навіть може змінюватися залежно від емоційного стану.

РОЗДІЛ III. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА АЛГОРИТМ ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРИ ПРОВЕДЕНІ ПОВЕРХНЕВОЇ ПЕРЕВІРКИ

Інститут поверхневої перевірки є новим для українського законодавства. Він встановлений статтею 34 ЗУ "Про Національну поліцію" та входить до складу поліцейських превентивних заходів. За змістом він суттєво відрізняється від особистого огляду та від зовнішнього (поверхневого) огляду, однак на практиці ця різниця поки відчувається слабо. Щодо гарантій, які має особа, то поверхнева перевірка не потребує отримання дозволу суду (санкції) для її проведення та складання протоколу. Закон гарантує лише те, що вона здійснюється поліцейським відповідної статі (а у невідкладних випадках будь-яким поліцейським лише з використанням спеціального приладу або засобу).

За своїм змістом, поверхнева перевірка – візуальний огляд особи/речей особи, яка не підозрюється у вчиненні адміністративного/кримінального правопорушення, проте існує достатньо підстав вважати, що вона має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб.

Тобто, поверхневою перевіркою є здійснення візуального огляду особи, проведення по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу. Відповідно, за об'єктом її можна поділити на три види: особи, речей особи або транспортного засобу.

Суттєвою відмінністю від особистого огляду є спосіб здійснення перевірки, а саме візуальний огляд. Тобто тактильний контакт особи з поліцейським відсутній. Поліцейський оглядає лише те, що бачить або речі, що самостійно показуються особою. При цьому, положення ч. 6 ст. 34 ЗУ "Про Національну поліцію" не має імперативного характеру, тобто особа показує лише вміст речей чи транспортного засобу, а не окремі речі. Тактильний контакт може мати місце тільки у вигляді проведення по поверхні одягу рукою, спеціальним технічним приладом (засобом), наприклад металошукачем тощо. Такий спосіб значно відрізняє його особистого огляду, під час якого поліцейський самостійно знаходить речі, оглядає їх тощо. На думку законодавця, візуальний огляд є значно меншим втручанням у приватне життя особи, тому обсяг гарантій є мінімальним.

Момент та підстави здійснення поверхневої перевірки. Оскільки ця перевірка відмінна від особистого огляду/обшуку особи, слід погодитись з тим, що поверхнева перевірка особи, речі або транспортного засобу може передувати особистому огляду і огляду речей. Тобто після проведення поверхневої перевірки та за наявності підстав, визначених законами, працівник поліції може також здійснити особистий огляд особи.

Підставою здійснення поверхневої перевірки особи є наявність достатніх "підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб" (ч. 2 ст. 34 ЗУ "Про Національну поліцію"). На жаль, це визначення є розпливчастим, що робить будь-яку перевірку формально законною, однак суперечить принципам, якими має керуватись поліція.

Далі законодавець окремо встановлює підстави для здійснення поверхневої перевірки речей або транспортного засобу особи, а саме:

1) якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться правопорушник або особа, свобода якої обмежується в незаконний спосіб;

2) якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб;

3) якщо існує достатньо підстав вважати, що річ або транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення та/або знаходиться в тому місці, де може бути скоєно кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку (ч. 4 ст. 34 ЗУ "Про Національну поліцію").

Однак тут мова йде про підстави перевірки саме транспортного засобу, а про речі законодавець вже не згадує. Таким чином, на наш погляд, підстави поверхневої перевірки особи та її речей необхідно деталізувати. Сьогодні ж, при застосуванні будь-якого поліцейського превентивного заходу, необхідно пам'ятати про вимоги статті 29 ЗУ "Про Національну поліцію". Такими вимогами є законність, необхідність (або ефективність, завдання найменшої шкоди), пропорційність, необхідність закінчення після досягнення мети його застосування. Їх можна розглядати як керівні принципи, що заповнюють наявні прогалини у законодавстві.

Відповідно до ч.2 ст.34 Закону України "Про Національну поліцію" поліцейський для здійснення поверхневої перевірки особи може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб.

У будь-якому випадку, перед застосуванням превентивного заходу "поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи" (ч. 3 ст. 31 ЗУ "Про Національну

поліцію"), тобто роз'яснити порядок проведення огляду/поверхневої перевірки, а також права особи при його здійсненні.

У відповідності до ст. 34 ЗУ "Про Національну поліцію", наряд поліції проводить поверхневу перевірку з метою візуального огляду особи та її особистих речей. Поверхнева перевірка проводиться такими способами: 1) візуальним оглядом особи; 2) проведенням по поверхні вбрання особи рукою; 3) спеціальним приладом або засобом; 4) візуальним оглядом речі або транспортного засобу.

а) у відповідності до ч. 3 ст. 18 ЗУ "Про Національну поліцію", звертаючись до особи, особа, що буде проводити поверхневу перевірку, зобов'язана назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на вимогу особи службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією. При цьому поліцейський повинен утримувати посвідчення в своїх руках;

б) назвати мету і причину проведення поверхневої перевірки;

в) запропонувати особі самотійно показати свої особисті речі. При виявленні в ході поверхневої перевірки будь-яких слідів правопорушення поліцейський повинен забезпечити їх схоронність та огляд відповідно до вимог ст. 237 КПКУ.

г) застосовуючи поверхневу перевірку, як превентивний поліцейський захід, наряд поліції наблизившись до особи, використовуючи один із способів огляду (стоячи, руки за спиною; стоячи, руки за головою тощо) проводячи по поверхні вбрання особи рукою, здійснює поверхневу перевірку. Слід звернути увагу, що перед наближенням до особи слід звернути увагу на положення ніг особи. Вони повинні бути розведені в сторони так, щоб особа стала одного росту з поліцейським (позиція враження).

д) поверхнева перевірка речі або транспортного засобу здійснюється шляхом візуального огляду речі та/або транспортного засобу або візуального огляду салону та багажника транспортного засобу. Поліцейський при

здійсненні поверхневої перевірки має право вимагати відкрити кришку багажника та/або двері салону.

РОЗДІЛ IV. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА АЛГОРИТМ ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРИ ПРОВЕДЕНІ ОСОБИСТОГО ОГЛЯДУ ТА ОГЛЯДУ РЕЧЕЙ ЗАТРИМАНОЇ ОСОБИ

Так, на відміну від процедури поверхневої перевірки, що відноситься до превентивних поліцейських заходів та ґрунтується здебільшого на припущенні поліцейського, особистий огляд відноситься до групи заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення та безпосередньо пов'язаний з вчиненням адміністративного проступку (гл.20 КУпАП).

Поверхнева перевірка та особистий огляд не є альтернативним, тобто їх не можна застосувати на власний розсуд, а чітко регламентовані законодавством і повинні застосовуватись за умов і на підставах, що чітко ним визначені. Тільки поверхнева перевірка може передувати іншим видам огляду, але не навпаки. Адже спосіб у який вона здійснюється (візуальний огляд) відрізняється від огляду, що передбачає тактильний контакт, тобто має різні мету і результат.

Відповідно до положень ст. 264 КУпАП особистий огляд може провадитись уповноваженими на те посадовими особами органів Національної поліції при вчиненні адміністративних правопорушень, що відносяться до її компетенції.

Особистий огляд і огляд речей особи – застосовується до особи, щодо вчинення адміністративного правопорушення якою є фактичні дані, зокрема затриманої за його вчинення (огляд перед помещенням до кімнати для затриманих і доставлених (КЗД), що має відбуватись в тому ж порядку).

Відповідно до статті 264 КУпАП, особистий огляд і огляд речей особи є заходом забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Підстави для проведення особистого огляду і огляду речей особи:

- 1) особа вчинила або вчиняє адміністративне правопорушення;
- 2) особа має характерні ознаки правопорушення на тілі, одязі тощо;
- 3) третя особа вказала, що конкретна особа вчинила правопорушення;
- 4) наявне орієнтування на особу, яка вчинила правопорушення.

Ці підстави прямо не зазначаються ні в КУпАП, ні в Законі України "Про Національну поліцію", ні в "Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції" (наказ МВС України від 06.11.2015 № 1376). Тому, застосовуючи положення ст. 260 КУпАП ("...з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу <...> допускаються адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів"), ми згрупували підстави у зазначеному списку.

Особливості проведення особистого огляду та огляду речей. Особистий огляд може провадитись уповноваженою на те особою поліції однієї статі з оглядуваним і в присутності двох понятих тієї ж статі.

Огляд речей може провадитись уповноваженими на те посадовими особами органів Національної поліції. При вчиненні порушень законодавства про охорону і використання тваринного світу поліцейські можуть провадити в установленому порядку огляд транспортних засобів.

Перед початком проведення особистого огляду, поліцейський повинен ознайомити громадянина з його правами та обов'язками під час проведення такого огляду та запропонувати добровільно показати вміст особистих речей, видати приховані або заборонені речі, предмети.

Громадянин, стосовно якого здійснюється особистий огляд, має право:

- до початку проведення особистого огляду ознайомитися з рішенням про проведення особистого огляду та порядком його проведення;
- ознайомитися із своїми правами та обов'язками під час проведення особистого огляду;
- надавати пояснення та заявляти клопотання;

- добровільно показати вміст особистих речей, а також видати приховані або заборонені речі, предмети;
- робити заяви, подавати клопотання, висловлювати зауваження з подальшим їх обов'язковим внесенням поліцейським до протоколу проведення такого огляду;
- користуватися рідною мовою та послугами перекладача;
- ознайомитися з протоколом особистого огляду після його складення;
- оскаржувати рішення, дії поліцейського щодо проведення такого огляду.

Особистий огляд проводиться в ізольованому приміщенні, що відповідає встановленим санітарно-гігієнічним вимогам, працівником поліції однієї статі з громадянином, стосовно якого проводиться особистий огляд, у присутності не менш як двох понятих тієї самої статі.

Як поняті запрошуються особи, не заінтересовані у результатах огляду.

Понятими не можуть бути родичі особи, яка підлягає особистому огляду, та працівники органів, підрозділів поліції.

Доступ до приміщення, де проводиться огляд, громадян, які не беруть участі в ньому, і можливість спостерігати за проведенням огляду з боку таких громадян мають бути виключені.

Враховуючі той факт, що проведення особистого огляду особи потребує відповідного тактильного контакту, працівнику поліції необхідно дотримуватись певних критеріїв поваги та толерантності до особи яка оглядається. У випадку, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа приховує певні речі, предмети, речовини (наприклад наркотичні засоби) усередині свого тіла (наприклад проковтнула або тримає у роті, ін.) необхідно викликати бригаду лікарів які допоможуть провести належний огляд особи. Помилковим буде намагатись самотійно достати приховані речі з тіла затриманої особи, надання розпоряджень пострибати, присісти на колінах та

інше. Зазначені дії поліцейського можуть бути розцінені як приниження та навіть катування особи.

Обстеження органів тіла громадянина, який підлягає особистому огляду, проводиться виключно медичним працівником.

При проведенні особистого огляду осіб, які затримані в адміністративному порядку, на підставі ст. 262 КУпАП, необхідно звертати увагу на наявність (або відсутність) на їх тілі тілесних ушкоджень. Якщо виявлено тілесні ушкодження, в протоколі про адміністративне затримання, потрібно зазначити, на яких саме частинах тіла вони є та їх характер (синці, подряпини, різані рани тощо).

У разі якщо затримана особа потребує медичної допомоги, поліцейський викликає швидку медичну допомогу. У протоколі про адміністративне правопорушення зазначаються час надання медичної допомоги, номер бригади швидкої медичної допомоги, прізвище та ініціали лікаря, до якого закладу охорони здоров'я направлено затриманого.

Огляд речей, ручної кладі, багажу, знарядь полювання і лову риби, добутої продукції, транспортних засобів та інших предметів здійснюється, як правило, у присутності особи, у власності (володінні) якої вони є. У невідкладних випадках зазначені речі, предмети може бути піддано оглядові з участю двох понятих під час відсутності власника (володільця).

Згідно зі ст. 265 КУпАП речі і документи, що є знаряддям або безпосереднім об'єктом правопорушення, виявлені під час затримання, особистого огляду або огляду речей, вилучаються посадовими особами органів поліції. У протоколі про адміністративне правопорушення або в протоколі про адміністративне затримання робиться відповідний запис про те, які саме речі, предмети, документи, що є знаряддям або безпосереднім об'єктом правопорушення, вилучено у затриманого, зазначаються їх індивідуальні ознаки, номери, місце та обставини їх виявлення.

Процесуальне оформлення особистого огляду особи, огляду речей. Про особистий огляд, огляд речей складається протокол або про

це робиться відповідний запис у протоколі про адміністративне правопорушення або в протоколі про адміністративне затримання.

У протоколі про проведення особистого огляду або огляду речей зазначаються:

- дата, час, місце його складення;
- посадова особа органу поліції, яка його склала (повністю, без скорочень);
- прізвища, імена та по батькові, місця проживання двох понятих (повністю, без скорочень);
- прізвище, ім'я, та по батькові (повністю, без скорочень), місце проживання особи, яку оглядають та у якої оглядають речі, цінності, документи, що є знаряддям або об'єктом правопорушення;
- індивідуальні ознаки речей, цінностей, документів;
- місця та обставини виявлення.

Протокол особистого огляду та огляду речей підписують особа, яку було піддано оглядові та у якої оглядали речі, поняті та посадова особа органу поліції, яка його склала.

Про особистий огляд та огляд речей особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, робиться відповідний запис у протоколі про адміністративне правопорушення чи в протоколі про адміністративне затримання, де зазначаються:

- прізвища, імена та по батькові, місця проживання двох понятих;
- перелік речей, що оглядаються, та предметів одягу, що є на особі на час її затримання;
- відомості щодо наявності або відсутності у затриманої особи тілесних ушкоджень. Якщо виявлено тілесні ушкодження, потрібно зазначити, на яких саме частинах тіла вони є та їх характер (синці, подряпини, різані рани тощо).

Протокол підписується поліцейським, який проводив огляд, громадянином, який пройшов особистий огляд, понятими, які були присутні під час огляду, а в разі обстеження медичним працівником - і цим працівником.

Громадянин, який пройшов особистий огляд, має право зробити заяву з обов'язковим занесенням її до протоколу.

При надходженні від затриманої особи під час проведення особистого огляду, огляду речей скарг чи зауважень у протоколі про адміністративне затримання робиться відповідний запис із зазначенням їх суті.

Коли затриману особу звільнено з місця її перебування, у протоколі про адміністративне затримання зазначається, зокрема, у графі "скарги, зауважень до дій посадових осіб органів поліції не маю/маю" - про наявність або відсутність зауважень та скарг на дії посадових осіб органів поліції із викладенням їх суті.

Копія протоколу про проведення особистого огляду надається громадянинові.

ДОДАТКИ



ЗАКОН УКРАЇНИ « ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІЦІЮ»

(витяг)

Розділ V ПОЛІЦЕЙСЬКІ ЗАХОДИ

Стаття 29. Вимоги до поліцейського заходу

1. Поліцейський захід - це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень.

2. Поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції. Обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним.

3. Обраний поліцейський захід є законним, якщо він визначений законом. Поліцейському заборонено застосовувати будь-які інші заходи, ніж визначені законами України.

4. Обраний поліцейський захід є необхідним, якщо для виконання повноважень поліції неможливо застосувати інший захід або його застосування буде неефективним, а також якщо такий захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам.

5. Застосований поліцейський захід є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди.

6. Обраний поліцейський захід є ефективним, якщо його застосування забезпечує виконання повноважень поліції.

7. Поліцейський захід припиняється, якщо досягнуто мети його застосування, якщо неможливість досягнення мети заходу є очевидною або якщо немає необхідності у подальшому застосуванні такого заходу.

Стаття 30. Види поліцейських заходів

1. Поліція для виконання покладених на неї завдань вживає заходів реагування на правопорушення, визначені Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним процесуальним кодексом України, на підставі та в порядку, визначених законом.

2. Поліція для охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення також застосовує в межах своєї компетенції поліцейські превентивні заходи та заходи примусу, визначені цим Законом.

3. Поліція для виконання покладених на неї завдань може застосовувати інші заходи, визначені окремими законами.

4. Якщо поліцейського неможливо ідентифікувати за зовнішніми ознаками, він зобов'язаний пред'явити особі документ, що посвідчує його повноваження.

Стаття 31. Превентивні поліцейські заходи

1. Поліція може застосовувати такі превентивні заходи:

- 1) перевірка документів особи;
- 2) опитування особи;

- 3) поверхнева перевірка і огляд;
- 4) зупинення транспортного засобу;
- 5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території;
- 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;
- 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи;
- 8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;
- 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
- 10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;
- 11) поліцейське піклування.

2. Під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи.

Стаття 32. Перевірка документів особи

1. Поліцейський має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, у таких випадках:

- 1) якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи;
- 2) якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;
- 3) якщо особа перебуває на території чи об'єкті із спеціальним режимом або в місці здійснення спеціального поліцейського контролю;
- 4) якщо в особи є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;
- 5) якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;
- 6) якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення.

Стаття 33. Опитування особи

1. Поліцейський може опитати особу, якщо існує достатньо підстав вважати, що вона володіє інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень.

Для опитування поліцейський може запросити особу до поліцейського приміщення.

2. Надання особою інформації є добровільним. Особа може відмовитися від надання інформації. Проведення опитування неповнолітніх допускається тільки за участю батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога.

3. Перед проведенням опитування особи поліцейський роз'яснює їй підстави та мету застосування поліцейського заходу, якщо це не перешкодить виконанню поліцією повноважень, покладених на неї цим Законом.

Стаття 34. Поверхнева перевірка

1. Поверхнева перевірка як превентивний поліцейський захід є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу.

2. Поліцейський для здійснення поверхневої перевірки особи може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої

заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб.

3. Поверхнева перевірка здійснюється поліцейським відповідної статі. У невідкладних випадках поверхневу перевірку може здійснити будь-який поліцейський лише з використанням спеціального приладу або засобу.

4. Поліцейський може здійснювати поверхневу перевірку речі або транспортного засобу:

1) якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться правопорушник або особа, свобода якої обмежується в незаконний спосіб;

2) якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб;

3) якщо існує достатньо підстав вважати, що річ або транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення та/або знаходиться в тому місці, де може бути скоєно кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку.

5. Поверхнева перевірка речі або транспортного засобу здійснюється шляхом візуального огляду речі та/або транспортного засобу або візуального огляду салону та багажника транспортного засобу. Поліцейський при здійсненні поверхневої перевірки має право вимагати відкрити кришку багажника та/або двері салону.

6. Під час поверхневої перевірки речі або транспортного засобу особа повинна самостійно показати поліцейському вміст особистих речей чи транспортного засобу.

7. При виявленні в ході поверхневої перевірки будь-яких слідів правопорушення поліцейський забезпечує їх схоронність та огляд відповідно до вимог статті 237 Кримінального процесуального кодексу України.

Стаття 35. Зупинення транспортного засобу

1. Поліцейський може зупиняти транспортні засоби у разі:

1) якщо водій порушив Правила дорожнього руху;

2) якщо є очевидні ознаки, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу;

3) якщо є інформація, що свідчить про причетність водія або пасажирів транспортного засобу до вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, або якщо є інформація, що свідчить про те, що транспортний засіб чи вантаж можуть бути об'єктом чи знаряддям учинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення;

4) якщо транспортний засіб перебуває в розшуку;

5) якщо необхідно здійснити опитування водія чи пасажирів про обставини вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, свідками якого вони є або могли бути;

6) якщо необхідно залучити водія транспортного засобу до надання допомоги іншим учасникам дорожнього руху або поліцейським або як свідка під час оформлення протоколів про адміністративні правопорушення чи матеріалів дорожньо-транспортних пригод;

7) якщо уповноважений орган державної влади прийняв рішення про обмеження чи заборону руху;

8) якщо спосіб закріплення вантажу на транспортному засобі створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху;

9) порушення порядку визначення і використання на транспортному засобі спеціальних світлових або звукових сигнальних пристроїв.

2. Поліцейський зобов'язаний поінформувати водія про конкретну причину зупинення ним транспортного засобу з детальним описом підстави зупинки, визначеної у цій статті.

Стаття 36. Вимога залишити місце і обмеження доступу на визначену територію

1. Поліцейський уповноважений вимагати від особи (осіб) залишити визначене місце на певний строк або заборонити чи обмежити особам доступ до визначеної території або об'єктів, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей, для збереження та фіксації слідів правопорушення.

2. Поліцейський може обмежувати або забороняти рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних доріг у разі затримання осіб відповідно до закону, під час аварій, інших надзвичайних ситуацій, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей.

Стаття 37. Обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю

1. Поліція уповноважена затримувати особу на підставах, у порядку та на строки, визначені Конституцією України, Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення, а також іншими законами України.

2. Відлік часу утримання затриманої фізичної особи в спеціально відведених для цього приміщеннях рахується з моменту її фактичного затримання.

3. У випадках, визначених частиною другою цієї статті, поліцейські повинні негайно викликати медичних працівників до місця фактичного знаходження таких осіб, а також, за можливості, поінформувати членів сім'ї.

4. Поліцейський може тимчасово обмежити фактичне володіння річчю або пересування транспортного засобу для запобігання небезпеці, якщо є достатні підстави вважати, що річ або транспортний засіб можуть бути використані особою з метою посягання на своє життя і здоров'я або на життя чи здоров'я іншої людини, або пошкодження чужої речі. На вимогу особи поліцейський зобов'язаний повідомити про причини застосування ним відповідних заходів.

Обмеження фактичного володіння річчю здійснюється на підставах та в порядку, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення.

5. Обмеження фактичного володіння річчю здійснюється шляхом вилучення речі в її фактичного володільця, обмеження її перенесення або перевезення.

Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про тимчасове обмеження фактичного володіння річчю особи, а також зобов'язаний скласти протокол про здійснення тимчасового обмеження фактичного володіння річчю та вручити протокол цій особі.

6. Тимчасове обмеження пересування особи та перенесення або перевезення речі негайно припиняється, якщо немає необхідності здійснювати такий захід.

Стаття 38. Проникнення до житла чи іншого володіння особи

1. Поліція може проникнути до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду лише в невідкладних випадках, пов'язаних із:

- 1) рятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій;
- 2) безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні злочину;
- 3) припиненням злочину, що загрожує життю осіб, які знаходяться в житлі або іншому володінні.

2. Проникнення поліцейського до житла чи іншого володіння особи не може обмежувати її права користуватися власним майном.

3. Про застосування вказаного поліцейського заходу обов'язково складається протокол.

Стаття 39. Перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ

1. Поліція в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України, може оглядати за участю адміністрації (керівництва) юридичних осіб, фізичних осіб (у тому числі

фізичних осіб - підприємців) чи їх уповноважених представників приміщення, де знаходяться зброя, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила або порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також безпосередньо оглядати місця їх зберігання з метою перевірки дотримання правил поведження з ними та правил їх використання.

2. Поліція може оглядати зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, що знаходяться у фізичних та юридичних осіб, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання та використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, з метою перевірки дотримання правил поведження з ними та правил їх використання.

3. Поліція відповідно до порядку, визначеного Міністерством внутрішніх справ України, вилучає зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також опечатує і закриває об'єкти, де вони зберігаються чи використовуються (у тому числі стрілецькі тири, стрільбища невійськового призначення, мисливські стенди, підприємства і майстерні з виготовлення та ремонту зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, магазини, у яких здійснюється їх продаж, піротехнічні майстерні, пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поведження з ними та їх застосування) у випадку виявлення порушення правил поведження з ними та правил їх використання, що загрожують громадській безпеці, до усунення таких порушень.

4. Поліція інформує відповідний орган Міністерства внутрішніх справ України в односторонній строк про кожен факт виявленого порушення правил зберігання і використання зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, вибухових речовин та матеріалів, інших предметів, матеріалів і речовин, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ.

Стаття 40. Застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису

1. Поліція для забезпечення публічної безпеки і порядку може закріплювати на форменому одязі, службових транспортних засобах, монтувати/розміщувати по зовнішньому периметру доріг і будівель автоматичну фото- і відеотехніку, а також використовувати інформацію, отриману із автоматичної фото- і відеотехніки, що знаходиться в чужому володінні, з метою:

1) попередження, виявлення або фіксування правопорушення, охорони громадської безпеки та власності, забезпечення безпеки осіб;

2) забезпечення дотримання правил дорожнього руху.

2. Інформація про змонтовану/розміщену автоматичну фототехніку і відеотехніку повинна бути розміщена на видному місці.

Стаття 41. Поліцейське піклування

1. Поліцейське піклування може здійснюватися щодо:

1) неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду;

2) особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення;

3) особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі;

4) особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі.

Поліцейське піклування має наслідком щодо:

1) осіб, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, - передання батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування;

2) осіб, зазначених у пунктах 2, 3 частини першої цієї статті, - передання відповідному закладу;

3) осіб, зазначених у пункті 4 частини першої цієї статті, - передання у спеціальний лікувальний заклад чи до місця проживання.

2. Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити особі зрозумілою для неї мовою підставу застосування поліцейського заходу, а також роз'яснити право отримувати медичну допомогу, давати пояснення, оскаржувати дії поліцейського, негайно повідомити інших осіб про її місце перебування.

Повідомлення про права і їх роз'яснення поліцейським може не проводитися у випадку, коли є достатні підстави вважати, що особа не може усвідомлювати свої дії і керувати ними.

3. Поліцейський уповноважений вилучити у особи зброю чи інші предмети, якими особа може завдати шкоди оточуючим чи собі, незалежно від того, чи заборонені вони в обігу.

Поліцейському заборонено здійснювати обшук особи, щодо якої здійснюється поліцейське піклування.

4. Про застосування поліцейського піклування складається протокол, в якому зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) застосування поліцейського заходу; підстави застосування; опис вилученої зброї чи інших предметів; клопотання, заяви чи скарги особи, якщо такі надходили, наявність чи відсутність видимих тілесних ушкоджень.

Протокол підписується поліцейським і особою. Копія протоколу негайно під розпис вручається особі. Протокол може не надаватися особі для підписання, а його копія - вручатися особі у випадку, коли є достатні підстави вважати, що вона не може усвідомлювати свої дії і керувати ними. У такому випадку протокол надається особі чи органу, передбаченому абзацом другим частини першої цієї статті.

5. Про кожне застосування поліцейського заходу поліцейський одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідального поліцейського в підрозділі поліції.

У разі наявності достатніх підстав вважати, що передання особи тривало довше, ніж це необхідно, відповідальний поліцейський в підрозділі поліції зобов'язаний провести перевірку для вирішення питання про відповідальність винуватих у цьому осіб.

6. Поліцейський зобов'язаний надати особі можливість негайно повідомити про своє місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи.

Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування про місце перебування неповнолітньої особи.

Стаття 42. Поліцейські заходи примусу

1. Поліція під час виконання повноважень, визначених цим Законом, уповноважена застосовувати такі заходи примусу:

- 1) фізичний вплив (сила);
- 2) застосування спеціальних засобів;
- 3) застосування вогнепальної зброї.

2. Фізичним впливом є застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників.

3. Спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу - це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин.

4. Для виконання своїх повноважень поліцейські можуть використовувати такі спеціальні засоби:

- 1) гумові та пластикові кийки;

- 2) електрошокові пристрої контактної та контактної-дистанційної дії;
 - 3) засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо);
 - 4) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії;
 - 5) засоби примусової зупинки транспорту;
 - 6) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби;
 - 7) службові собаки та службові коні;
 - 8) пристрої, гранати та боеприпаси світлозвукової дії;
 - 9) засоби акустичного та мікрохвильового впливу;
 - 10) пристрої, гранати, боеприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень;
 - 11) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії;
 - 12) засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами;
 - 13) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби.
5. Поліцейський за жодних обставин не може застосовувати заходи примусу, не визначені цим Законом.
6. Не є заходом примусу використання поліцейським засобів індивідуального захисту (шоломів, бронезилетів та іншого спеціального екіпірування).
7. Поліцейський зобов'язаний негайно зупинити застосування певного виду заходу примусу в момент досягнення очікуваного результату.
8. Норми забезпечення підрозділів поліції спеціальними засобами та вогнепальною зброєю встановлюються Міністром внутрішніх справ України.

Стаття 43. Порядок застосування поліцейських заходів примусу

1. Поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї і надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є не виправданим або неможливим.
2. Попередження може бути зроблено голосом, а за значної відстані або звернення до великої групи людей - через гучномовні установки, підсилювачі звуку.
3. Вид та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.
4. Поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу.
5. Заборонено застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

Стаття 44. Застосування фізичної сили

1. Поліцейський може застосовувати фізичну силу, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою), для забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом.
2. Поліцейський зобов'язаний письмово повідомити свого керівника, а той зобов'язаний повідомити прокурора про завдання особі тілесних ушкоджень унаслідок застосування фізичної сили.

Стаття 45. Застосування спеціальних засобів

1. Поліцейський для забезпечення публічної безпеки і порядку застосовує спеціальні засоби, визначені цим Законом.
2. Поліцейський уповноважений застосовувати спеціальні засоби тільки у разі, якщо він пройшов відповідну спеціальну підготовку.
3. Загальні правила застосування спеціальних засобів:
 - 1) кайданки та інші засоби обмеження рухомості застосовуються:
 - а) до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення та чинить опір поліцейському або намагається втекти;
 - б) під час затримання особи;
 - в) під час конвоювання (доставляння) затриманого або заарештованого;
 - г) якщо особа своїми небезпечними діями може завдати шкоду собі і оточуючим;
 - г) проведення процесуальних дій з особами у випадках, коли вони можуть створити реальну небезпеку оточуючим або собі;
 - 2) гумові та пластикові кийки застосовуються для:
 - а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;
 - б) затримання особи, яка вчинила правопорушення і чинить злісну непокору законній вимозі поліцейського;
 - в) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;
 - 3) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії, застосовуються для:
 - а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;
 - б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;
 - 4) засоби примусової зупинки транспорту застосовуються для примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського щодо зупинки транспортного засобу, або якщо дії водія транспортного засобу створюють загрозу життю чи здоров'ю людини;
 - 5) пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень застосовуються для:
 - а) затримання особи;
 - б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;
 - б) електрошокові пристрої контактної та контактної-дистанційної дії застосовуються для:
 - а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;
 - б) відбиття нападу тварини, що загрожує життю і здоров'ю особи чи поліцейського;
 - 7) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби застосовуються для:
 - а) маркування особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;
 - б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень з метою подальшого виявлення осіб та затримання, а також контролю за переміщенням речей;
 - 8) пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії, засоби акустичного та мікрохвильового впливу застосовуються для:
 - а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;
 - б) затримання особи, яка чинить збройний опір, або з метою примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), де перебуває така особа;
 - в) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;
 - 9) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби застосовуються для:
 - а) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;
 - б) відбиття групового нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей;

в) примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського зупинитися;

г) затримання озброєної особи, яка підозрюється у вчиненні злочину;

10) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, застосовуються для:

а) захисту від нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

б) відбиття збройного нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також для звільнення їх у разі захоплення;

в) затримання особи, яка підозрюється у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;

г) затримання особи, яка чинить збройний опір або намагається втекти з-під варти;

г) затримання озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

д) подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил;

е) знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

є) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

ж) відбиття групового нападу, що загрожує життю чи здоров'ю людей;

11) засоби, споряджені безпечними димоутворювальними препаратами, застосовуються для:

а) забезпечення маскуванню дій поліцейських, спрямованих на затримання особи, яка чинить збройний опір, або для того, щоб примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), на якій вона перебуває;

б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи;

12) службовий собака застосовується під час:

а) патрулювання;

б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;

в) під час конвоювання (доставлення) затриманої або заарештованої особи;

г) для відбиття нападу на особу та/або поліцейського;

13) службовий кінь застосовується під час:

а) патрулювання;

б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.

4. Поліції (поліцейському) заборонено:

1) наносити удари гумовими (пластиковими) кийками по голові, шиї, ключичній ділянці, статевих органах, попереку (куприку) і в живіт;

2) під час застосування засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії, здійснювати прицільну стрільбу по людях, розкидання і відстрілювання гранат у натовп, повторне застосування їх у межах зони ураження в період дії цих речовин;

3) відстрілювати патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, з порушенням визначених технічними характеристиками вимог щодо відстані від особи та стрільби в окремі частини голови і тіла людини;

4) застосовувати водомети при температурі повітря нижче +10°C;

5) застосовувати засоби примусової зупинки транспорту для примусової зупинки мотоциклів, мотоколясок, моторолерів, мопедів, транспортного засобу, що здійснює пасажирські перевезення, а також застосовувати такі засоби на гірських шляхах або ділянках шляхів з обмеженою видимістю, залізничних переїздах, мостах, шляхопроводах, естакадах, у тунелях;

б) застосовувати кайданки більше ніж 2 години безперервного використання або без послаблення їх тиску.

5. Застосування малогабаритного підривного пристрою для відкриття приміщень є виправданим, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам та інтересам, є меншою, ніж шкода, яку вдалося відвернути.

6. Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про застосування до особи спеціального засобу.

Якщо поліцейський заподіяв особі поранення або каліцтво внаслідок застосування до неї спеціального засобу, керівник такого поліцейського зобов'язаний негайно повідомити про це відповідного прокурора.

7. Допустимі параметри спеціальних засобів у частині їх фізичного, хімічного та іншого впливу на організм людини визначаються уповноваженими установами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

8. Правила зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів, що є на озброєнні поліції, визначаються нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України.

Стаття 46. Застосування вогнепальної зброї

1. Застосування вогнепальної зброї є найбільш суворим заходом примусу.

2. Поліцейський уповноважений на зберігання, носіння вогнепальної зброї, а також на її застосування і використання лише за умови що він пройшов відповідну спеціальну підготовку.

3. Порядок зберігання і носіння вогнепальної зброї, що знаходиться в розпорядженні поліцейського, перелік вогнепальної зброї та боєприпасів, що використовуються в діяльності поліції, та норми їх належності встановлюються Міністром внутрішніх справ України.

4. Поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю:

1) для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю;

2) для захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю;

3) для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі;

4) для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення;

5) для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;

6) для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського;

7) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського.

5. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки після попередження про необхідність припинення протиправних дій і намір використання заходу примусу, визначеного цією статтею.

6. Застосування вогнепальної зброї без попередження допускається:

1) при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї;

2) у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей;

3) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу;

4) якщо особа чинить збройний опір;

5) для припинення спроби завладіти вогнепальною зброєю.

7. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є необхідною і достатньою в такій обстановці, для негайного відвернення чи припинення збройного нападу.

8. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю у разі збройного нападу, якщо відвернення чи припинення відповідного нападу неможливо досягнути іншими засобами.

9. Поліцейському заборонено застосовувати вогнепальну зброю в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, а також у вогнебезпечних та вибухонебезпечних місцях, крім випадків необхідності відбиття нападу або крайньої необхідності.

10. Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомляти свого керівника про застосування вогнепальної зброї, а також негайно повідомити свого керівника про активне застосування вогнепальної зброї, який, у свою чергу, зобов'язаний поінформувати центральний орган управління поліції та відповідного прокурора.

11. Поліцейський може взяти до рук вогнепальну зброю і привести її у готовність, якщо вважає, що в обстановці, що склалася, можуть виникнути підстави для її застосування.

12. Під час затримання осіб, щодо яких у поліцейського виникла підозра у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також під час перевірки документів у таких осіб поліцейський може привести в готовність вогнепальну зброю та попередити особу про можливість її застосування.

Спроба особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену поліцейським відстань, чи доторкнутися до зброї є підставою для застосування вогнепальної зброї поліцейським.

13. Поліцейський може використати вогнепальну зброю для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил, або для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю поліцейського та інших осіб.